

بسم پر الرحمن الرحیم

اصول و قواعد رفتار سازی

معماری شخصیت بر مدار اراده

چرا «تعلیم» لزوماً به «تربیت» منجر نمی‌شود؟

نقد صریح و کوتاه بر رویکردی که تربیت را با انتقال دانش برابر می‌داند.

◀ **نکته کلیدی:** صرف انتقال دانش، رفتار را تغییر نمی‌دهد. تربیت نیازمند اقدامات تکمیلی است.

موضوع تربیت «رفتار» و «عمل» است، نه دانش صرف. هر مفهومی که موضوع تربیت را غیر از رفتار معنا کند، از دایره تربیت خارج است.

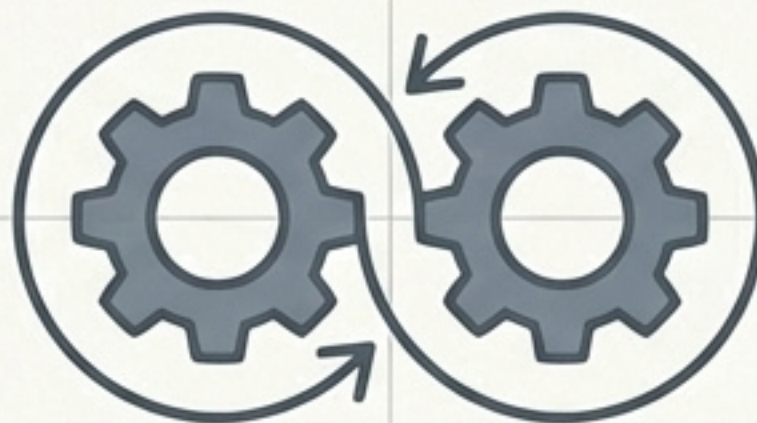
سه منشأ تولید رفتار در انسان

رفتار انسان از سه موتور یا تولیدکننده اصلی سرچشمه می‌گیرد. این تقسیم‌بندی بر مبنای روایات است.

شخصیت

کنش خودآگاه و ارادی. رفتاری که از انتخاب و اراده سرچشمه می‌گیرد.

عادت

تکرار ناخودآگاه. در این حالت، «عمل» بر «فهم» مقدم است.

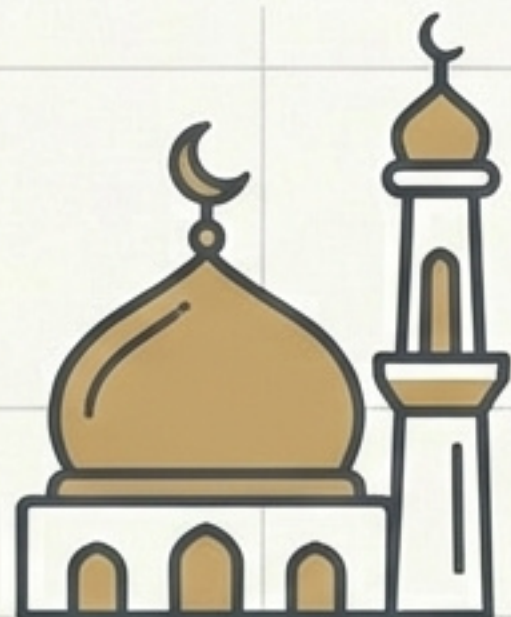

طبیعت

بنیاد ذاتی و دست‌نخورده رفتار. شامل مزاج، ژنتیک، و عوامل تکوینی اولیه. رفتار کودک عمدتاً از این منشأ است.

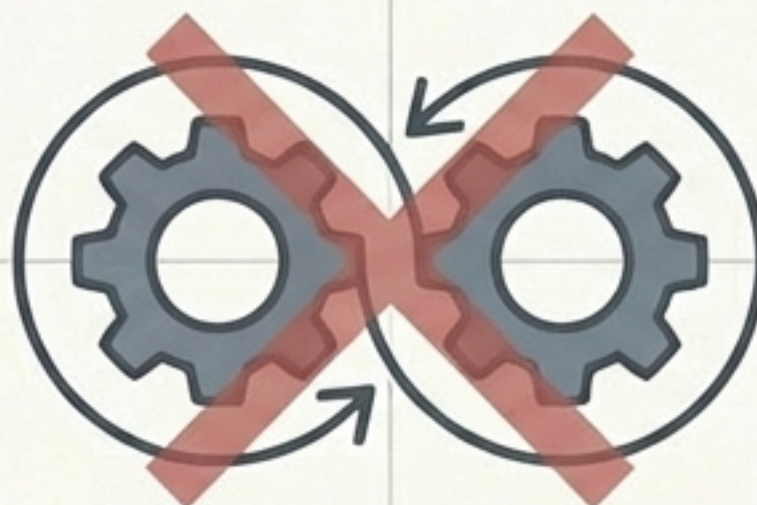
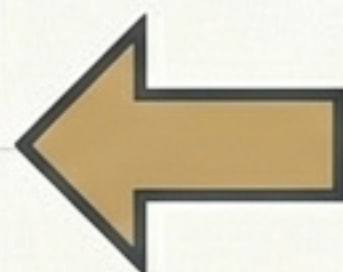

«عادت»: نقطه تقابل با روانشناسی غرب

تربیت اسلامی

- در نگاه تربیت اسلامی، «عادت» مفهومی منفی و غلط است، زیرا «اراده» را دور می‌زند.
- عادت، رفتار پرتکرار ناخودآگاه است؛ مسیری مبتنی بر آسانی و غفلت است، نه رشد حقیقی انسان.

روانشناسی غرب

- تمام تلاش روانشناسی غرب بر «عادت‌سازی» خوب متمرکز است.
- شرطی‌سازی که در روانشناسی غرب مطرح است، منجر به عادت می‌شود، نه شخصیت.

«شخصیت»: هدف غایی تربیت

غرض از رفتارسازی، عبور از طبیعت و عادت برای رسیدن به شخصیت است. ما می‌خواهیم منشأ رفتار انسان‌ها، شخصیت و اراده‌شان باشد.

میزان انسانیت انسان‌ها به به میزان اراده آن‌هاست.

امام خمینی (ره)

نقشه راه تربیت: از حیوان تا انسان

حرکت تربیتی، یک مسیر تکاملی است که در آن، منشأ رفتار از سطوح پایین‌تر به عالی‌ترین سطح خود، یعنی اراده، می‌رسد.

ایمان
مراتب بالاتر...

انسان
رفتار مبتنی بر شخصیت و اراده

بچه
رفتار مبتنی بر طبیعت و عادت

حیوان
رفتار مبتنی بر طبیعت و عادت

نکته: یک انسان با سن تقویمی بالا ممکن است هنوز در مرتبه رفتاری «بچه» یا «حیوان» باقی مانده باشد اگر منشأ رفتار او ارادی نباشد.

معماری رفتار: از «کنش» مربی تا «واکنش» متربی

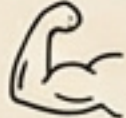
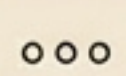
رفتارسازی به این معناست: ایجاد شرایط و قواعدی که مخاطب، واکنش‌های تربیتی مطلوب را از خود بروز دهد. این یک فرآیند مهندسی شده است: ما مجموعه‌ای از اقدامات (کنش) را طراحی می‌کنیم تا متربی واکنشی متناسب با آن از خود نشان دهد.

جدول مهندسی رفتارسازی

وظیفه ما به عنوان معمار تربیت، طراحی «کنش» های مشخص در نقطه تلاقی هر قاعده و هر محور شخصیتی مطلوب است.

اقدامات و قواعد کنش ساز							محورهای شخصیتی (واکنش مطلوب)
	+		+		+		نظم
	+				+		شجاعت
			+				اراده
	+			+			مسئولیت پذیری
			+		+		ایثار
	+			+			...

جعبه ابزار معمار: ابزارهای کنش سازی (۱)

این اقدامات، ابزارهایی هستند که برای پر کردن جدول مهندسی رفتار از آن‌ها استفاده می‌کنیم.

تقویت مبانی معرفتی

استفاده راهبردی و نقطه‌زن از دانش برای ایجاد آمادگی فکری و اقناع اندیشه.
(مثال: بیان جایگاه «نظم» در وصیت امیرالمومنین (ع) برای آماده‌سازی ذهن مخاطب).

ایجاد فکر و اندیشه

طراحی لحظاتی برای تأمل عمیق و متمرکز. این امر نیازمند دو شرط اساسی است: جدیت فضا و تمرکز.

جعبه ابزار معمار: ابزارهای کنش سازی (۲)

اعتبار قبلی تشکیلات

اعتبار یک سرمایه غیرمادی است. پایبندی به تعهدات، شفافیت و ثبات در ارزش‌ها، اعتبار مربی و مجموعه را افزایش می‌دهد و زمینه را برای پذیرش کنش‌ها فراهم می‌کند.

کیفیت اجرا

کیفیت اجرا، واکنش آدم‌ها را تغییر می‌دهد. یک ایده خوب اگر بد اجرا شود، نتیجه عکس می‌دهد. برنامه‌ریزی دقیق، نظم و ارتباط موثر، کیفیت اجرا را بالا می‌برد.

شاه‌کلید تربیت: رفتار کادر، موثرترین کنش در میدان است

هر اقدام ما یا واکنش مفهوم مطلوب را می‌گیرد (نظم) یا واکنش ضد مفهوم (بی‌نظمی). رفتار خنثی وجود ندارد.

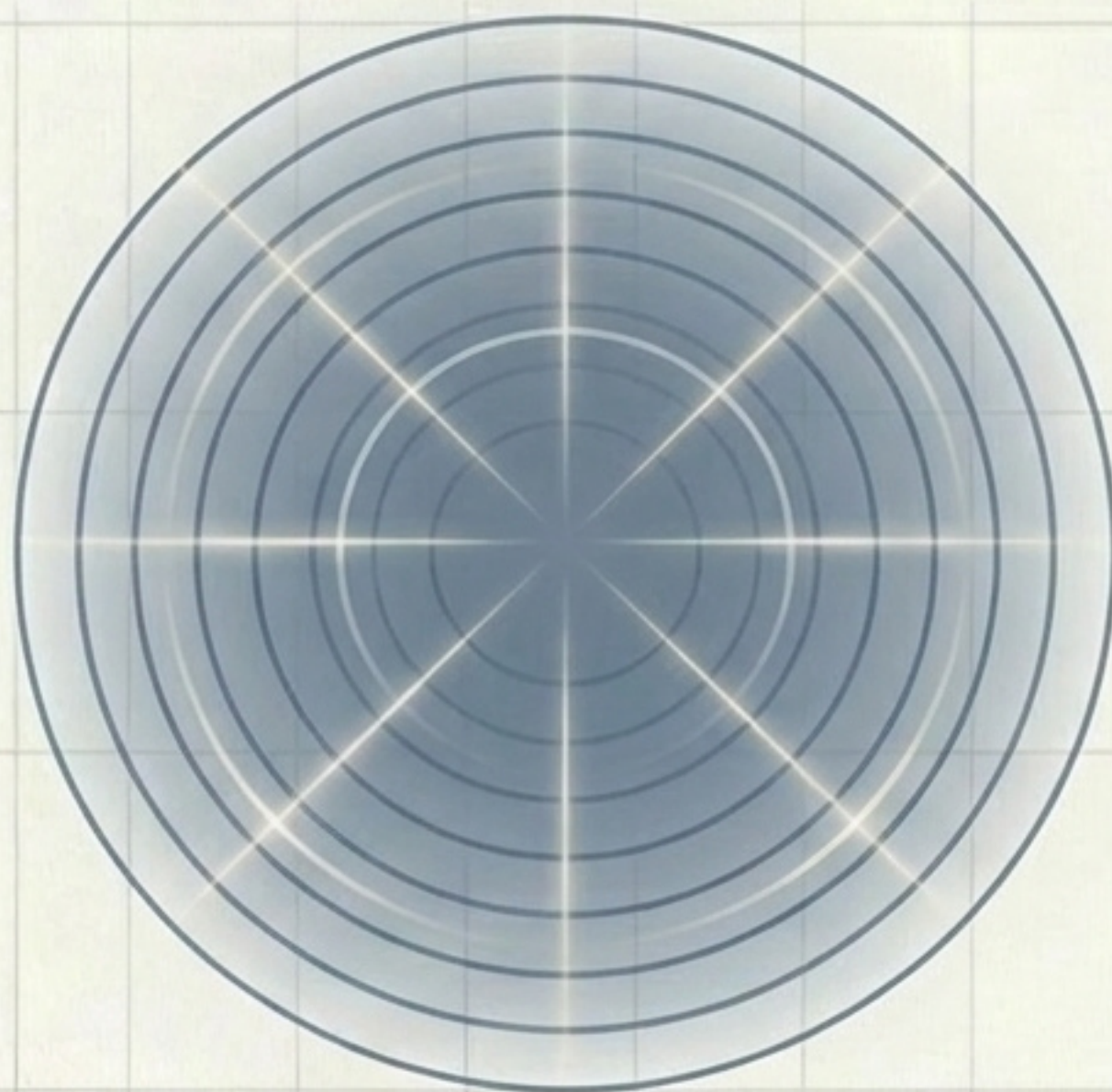
درس شهید صیاد شیرازی

روایت بستن محکم پوتین‌ها برای طی کردن مسیر کوتاه تا وضوخانه. ایشان سختی شخصی را به جان می‌خرید تا بتواند در ارتش، مطالبه «نظم» کند و واکنش «نظم» بگیرد.

مَنْ نَصَبَ نَفْسَهُ لِلنَّاسِ إِمَامًا فَلْيَبْدَأْ بِتَعْلِيمِ
نَفْسِهِ قَبْلَ تَعْلِيمِ غَيْرِهِ.
(حکمت ۷۳ نهج البلاغه)

همسو شدن با سنت‌های الهی: رعایت مسائل تکوینی

علاوه بر عوامل تشریعی (باید و نبایدها)، عالم دارای قوانین تکوینی (هست و نیست‌ها) یا همان سنت‌های الهی است.

همسو شدن با این قوانین، اثر اقدامات تربیتی ما را مضاعف می‌کند.

- اثر وضو داشتن در طول فعالیت‌ها.
- شروع کارها با نام خدا (کل امر ذی بال لم یبدأ فیه ببسم الله فهو ابتر).
- اثر معنوی خرید از یک فروشنده مؤمن یا فرزند شهید.

سطوح پنج‌گانه اثرگذاری در رفتارسازی

موفقیت در رفتارسازی یک طیف است، از یک تغییر لحظه‌ای تا تحول در شخصیت. حتی حداقل اثر (چشیدن طعم یک رفتار خوب) نیز ارزشمند است.

۵. عمل بلندمدت (تغییر در لایه شخصیت)

۴. عمل مقطعی (رفتار متناوب، مانند نماز اول وقت گاه‌به‌گاه)

۳. عمل لحظه‌ای (رفتار مقطعی به دلیل جو یا رودربایستی)

۲. همراهی بی‌هزینه (همراهی با جمع بدون مقاومت)

۱. تأیید قلبی (ایجاد احساس مثبت و پذیرش درونی)

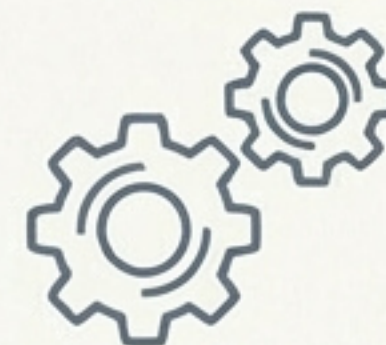

دو راهی تربیت: عادت یا شخصیت؟

شخصیت

- خودآگاه و ارادی
- همراه با سختی و غلبه بر نفس
- منشأ بیداری
- در آن، فهم و اراده بر عمل مقدم است

عادت

- ناخودآگاه
- مبتنی بر آسانی
- منشأ غفلت
- در آن، عمل بر فهم مقدم است

تربیت، ساختن نیست؛ بسترسازی برای «شدن» است.

- معماری شخصیت را آغاز کنید.
- با یک محور شخصیتی (مانند نظم) شروع کنید.
- یک کنش طراحی کنید و واکنش را مشاهده نمایید.
- و مهم‌تر از همه، از خودتان شروع کنید: **فَلْيَبْدَأْ بِتَعْلِيمِ نَفْسِهِ.**

